de ovend

Stellingwarfs tiedschrift

41e jaorgaank no. 2
april 2013

Foto's

Omslagfoto: vlakbi'j et plak daor et oolde karkien van Donkerbroek (zie blz. 6) staon het ligt disse mooie poele.
Omslag, blz. 8, 10 Sietske Bloemhoff
blz. 13, 21 22, 23 Lenus van der Broek
blz. 16, 18, 19 Harmen Houtman

Kolofon

De Ovend wodt uutgeven deur de Stichting Stellingwarver Schrieversronte en komt zes keer in et jaor over de heerd bi'j de leden/ab. In dit blad verschienen bi'jdregen op et terrein van de Stellingwarver schrieveri'je, taelkunde, volkskunde, geschiedenis en taelbeweginge.

Redaktie	Koosje Hornstra, Jimmy Visser en Jannes Westerhof
Buro-redakteur	Sietske Bloemhoff
DTP	Trijnie Telkamp
Omslag	Sietske Bloemhoff
Drok	Pijper, Grunningen
Adres	Stichting Stellingwarver Schrieversronte, Willinge Prinsstraote 10, 8421 PE Berkoop/Oldeberkoop Till. (0516) 451108
Eupeningstieden administraosie	Maendag t/m donderdag: 9.00 ure tot 16.00 ure Overleg mit aandere mitwarkers kan alliend nao tillefonische ofspraoke
E-mail	info@stellingwarfs.nl
Webstee	www.stellingwarfs.nl www.stellingplus.nl
Lidm./Ab.	€ 18,00 in et jaor
Losse nommers	€ 3,50

ISSN 0166-7351

D'r mag gien wark uut dit blad overneumen wodden zonder schriftelik goedvienen van de maeker(s).

De Stellingwarver Schrieversronte het per 1 jannewaori 2012 een kulturele ANBI-staotus. Dat betekent dat bi'j een gift an oonze stichting et bedrag verhoogd wodt mit 25%, tot een maximum van € 1250,00 in et jaor. Giften bin oftrekber, as die meer as 1% van jow inkommen binnen.

INHOOLD

Jannes Westerhof
Et veuroffien 2

Koosje Hornstra
In gesprek mit Lieske Schiere 3

Redaktie
Praotgroep Stellingwarfs 5

Rienk Klooster
Oolde middelieuwse karkhoffies in Stellingwarf 1. Donkerbroek 6

Henk Bloemhoff
Inkiekien in oostelik Stellingwarf van 1809, mit een peer netisies over de Stellingwarver aord 11

Redaktie
Alle acht kursisten slaegden veur kursus Stellingwarfs veur beginners 13

Lily Köhler
Shoppen in de kringloopwinkel 14

Redaktie
Een protte wardering 15

Jannes Westerhof
Dit plak dot me wat 16

W. de Jong
Eko-biggen 20

Van de redaktie
Vri'jwilligersaovend Schrieversronte: oergezellig! 21

De Letterstrekers
In Memoriam Joukje Postma-van Roeden 24

Henk Bloemhoff
Veul ommedaenken veur archeoloog Voerman 25

Harmen Houtman
De foto van gister 26

Willem Jan Teijema
de orgelmeester 30

Van de redaktie
Jaorverslag 2012 31

Frank Spijkers
Otto, heer van Buil 32

ET VEUROFFIEN

Al weer een aandere drokker van De Ovend! Veertig jaor dezelde drokker en now biwwe in een jaor an de dadde ni'je drokker toe. Veur de Schrieversronte is et vervelend, mar veur vule meensken die bi'j drokkeri'jen warkten betekent et een protte ellende. Alle bedrieven die mit pepier van doen hebben zit et niet mit. Kraanten en boekhaandelers hebben et muuilik. De boekhaandel in Stienwiek waor as ik in december een peer boeken bestellen wol was zo inienen dichte. Ik kwam d'r geregeld, ok al omdat d'r nogal wat regionaole boeken weren. Zo stonnen d'r nog twie exemplaoren van *Et geheim van de wiend* van Johan Veenstra. Waor bin die bleven? Een maond eerder had ik d'r nog *Een feestelijk starfgeval* van de Drentse schriever Klaas Kleine mitneumen. Et moet veur de verkoopster aachter de toonbaank, die vast wel weten het dat de winkel mit een peer weken sluten zol, een wonderlike ankoop west hebben. Misschien het ze wel docht dat ik van de sluting wus. Ik was me liekewel van gien kwaod bewust. Dat boekien ston al van 1991 of veuran in de winkel bi'j de veurige eigener. In 2007 kreeg et bi'j de ni'je eigener mit de aandere regionaole boeken een minder plak aachter in de winkel. Meer as twintig jaor het et in de winkel staon, de rogge was hielendal verkleurd en de titel koj' haost niet meer lezen. Iedere keer as ik et boek zag docht ik: dit het Klaas niet verdiend, d'r zal toch werachtig wel es iene kommen die et kocht. Disse keer, roem tien jaor nao et wegraeken van Klaas, vun ik et genoeg en kocht ik et boekien. De pries was nog in guldens, mar daoronder ston et bedrag ommerekend, tot op de cent of, in euro's. En now heb ik twie feestelike starfgevallen in huus.

Et moet veur al die meensken die ontslag kriegen of mit heur bedrief stoppen moeten toch wel reer wezen om elke dag op 'e tillevisie en op 'e foto's in de kraanten lachende en glunderende koppen te zien van meensken die et veur et zeggen hebben in dit laand. Wi'j, zeggen die, moe'n naor de toekomst kieken en niet aachteromme. Misschien zollen ze wat leren kunnen van de fouten in et verleden, mar zoe'n opmarking is in heur ogen cynisch of op zien minst negatief. Gien cynisme, blinder. Nee, optimisme moet d'r wezen zeggen ok de daenkers en doeners van 'Coöperatie 2018', de meensken die Liwwadden in 2018 de 'Culturele Hoofdstad van Europa' maeken willen. 'Afrekenen met het gebrek aan assertiviteit, aan ambitie dat hier rondwaart', vienen ze. En vanzels niet aachterommekieken. Dan zol et kunnen daj' tot de ontdekking kommen dat gien meenske meer wet welke plakken de titel van Culturele Hoofdstad al had hebben en wat dat betekent het.

Lao'we an disse kaante van De Kuunder gien pessimist en gien optimist wezen, mar realist. Ok dan kuj' best de ambisie hebben een hiel aorig Stellingwarfs tiedschrift bi'j de meensken thuus te brengen.

Jannes Westerhof

Koosje Hornstra

In gesprek mit Lieske Schiere

De heit en mem van Lieske, Sjouke en Klaske Schiere kende ik al jaoren. Die troffen we op de reisies mit de bedriefsveurlichting. Een hiel plezierig stel, altied fleurig en ie konnen zien, die hadden et goed mit mekeer.
Zo vertelt Lieske et ok. Ik kenne Lieske van et duo 'De Krieties' saemen mit Jan Oosterhof en van heur speulen en zingen bi'j de 'Flying Stars' uut Hooltpae. Sund een peer maonden wat persoonliker, omdat ze now ok op Fysiosport zit op de donderdagmorgen. Tussen de inspannings deur staon we wel es even te praoten. Een gezaemelike kennis hebben we ok: Wiesje Mulder, waor ik de oflopen twie jaoren mit in de jubileumkemmissie van de Stellingwarver Schrieversronte zat. En mit Lieske is et zo: ie zitten niet gauw om gespreksstof verlegen.

Dat bliekt ok wel op disse zaoterdagmorgen. Ik hebbe van de redaktie, omdat et mien ofscheid is, de vri'je haand kregen om iene uut te zuken veur disse rebriek. Dat vaalt nog niet iens mit. Zal ik et zuken in de showbizzwereld, zal ik een beroemde schriever vraogen? Mar ik viene wel dat et iene wezen moet, die wat het mit et Stellingwarfs, dus dat vaalt allemaole of. En inienen vaalt et kwattien op een donderdagmorgen. Ik kenne Lieske dan wel, mar wat weet ik veerder van heur. Niet vule dot wel blieken.

'Ie bin een vrouw van de klokke,' zegt ze, as ik percies om half tiene anbelle. Lieske woont mit heur gezin in een mooi ni'jbouwhuus an de Heufdweg in Ni'jhooltpae. Ik heb de auto zo parkeerd dat d'r ok nog iene de gerage uutrieden kan, mar dat is niet neudig, want partner Henk is al vot naor de peerdekeuring in Liwwadden.

Ik wor uutneudigd an de keukentaofel, krieg een kop koffie en we kun uut aende. Even laeter kommen de kiender in naachtgoed van boven. Ik krieg netties een haand van dochter Klasien, nuumd naor de beide beppen en van zeune Sjouke, nuumd naor de heit van Lieske. Ze wo'n an et brood en thee mit melk (waor ik van griezel) zet en ze verdwienen in de tillevisiekaemer aachter de schoefdeuren. Lieske vertelt dat ze dat belangriek vint. Al hoe laete as ze van bedde kommen, eerst een goed morgenbroggien mit een kop thee.

Lieske is in1960 geboren in et ziekenhusien in Wolvege, mar doe woonden ze nog niet in Ni'jhooltpae. Heit Sjouke is boer in Ooldeschoot op et plak waor laeter et industrieterrein ontstaon is. Mem Klaske komt oorspronkelik uut Sint Jut (Sint Jehannesge). Dus thuus wodt d'r Fries praot. Ok as ze in 1961 een boerderi'je huren van Gerrit de Vries van Hooltpae an de Heufdweg in Ni'jhooltpae blift dat de voertael. Op 'e straote en op et schoeleplein leert Lieske Stellingwarfs praoten.

Ze kikt weeromme op een hiel plezierige jeugd. Een heit en mem die alles tegere doen. Nao et melken zet Heit de botties op 'e taofel en Mem zet thee. Wel is Mem wat deurtaastender as Heit, die is wat veurzichtiger, mar dat past goed saemen. Omdat jammer genoeg Lieske ienig kiend blift, deurdat et mit de rhesusfaktor niet goed

zit, het mem Klaske d'r wel veur zorgd dat Lieske tot een zelsstaandig kiend opvoeded wodt. Plaogen de kiender heur en komt ze goelende thuus, dan keert Mem de fiets en zegt : 'Ie zullen zels ok wel wat daon hebben!' Al kan Lieske daor dan min over, now kikt ze d'r mit een goed gevuul op weeromme. Nao schoeletied het Mem bedocht, dat ze ok wel een kerwi'jgien doen kan en zo belaant ze bi'j Siemen Boterkoper, de bakker, en maekt daor de bakblikken schone tegere mit Trijntje Mulder. Ze verdient d'r wat buusgeld mit , mar wat et belangriekste is, ze komt onder de meensken. Laeter was ze ok nog hulpien bi'j de bakker in Berkoop, waor ze et ok hiel plezierig vunnen het om mit alderhaande soorten meensken in anraeking te kommen.

In Ni'jhooltpae gaot ze naor de legere schoele. Een kleine schoele, dus zit ze behalven mit een peer jongen, mar mit twie aandere maegies in de klasse. Et heufd van de schoele is Meester van der Valle, mar die is al vot naor Tuundörp, as zi'j in de vierde klasse komt. Wel het ze nog altied kontakt mit zien dochter Hilda, die dan heur vrundinnegien is. Juffer Peenstra is al een oolde juffer, mar dat het Lieske niet as een naodiel ondervunnen. Ze vint et een lief meenske en ze het d'r hiel vule bi'j leerd. Misschien is doe al et plan ontstaon om laeter ok schoelejuffer te wodden, want ze wet now nog, dat ze antwoordt as ze de vraoge krigt wat ze laeter wodden wil: schoelejuffer of zuster. An et haandwarken het ze minder goeie herinnerings. Veural an et breien van maas- en stoplappen. Ze vint et onzin om eerst wat te breien en d'r dan gatten in te maeken. Mar toch het ze wel een goeie basis had, want now mag ze graeg breien.

Nao de legere schoele kan ze wel naor de Havo, mar heur oolden vienen de ofstaand naor Et Vene of Stienwiekerwoold een bezwaor. Dus gaot ze eerst naor de MAVO in Wolvege en daornao in Et Vene naor de HAVO-top, die nao twie jaor anslöt an de P.A., die in etzelde gebouw zit. In 1981 is ze klaor, mar dan is d'r gien wark. Dus is ze eerst begonnen mit tiedelike baenties. Daoromme het ze d'r nog twie jaor opleiding BUO, Buten-gewoon Onderwies, aachteran daon. Ze het daordeur tiedelik an de Beatrix-schoele warken kund en is daornao in Ooldelaemer terechtekommen. Dat is de schoele waor ze now nog altied is. Ze warkt drie daegen in de weke; op maendag, deensdag en vri'jdag.

Dat heur instelling is van: een zeuven is ok wel genoeg, komt goed van passe in et leven naost de schoele. Lieske is altied een meenske west, die hiel veul dingen mooi vint. As ze tien jaor is wodt d'r een moenieke huurd bi'j Van der Meulen, de meziekwinkel op 'e Gediek. Ze krigt les van Van Zanten in Wolvege, en laeter van Jelle Voolstra. Ze slöt heur an in Ni'jhoorn, bi'j de Nihona's. Daor het ze hiel veul leerd en plezier had, mar komt ok tot de ontdekking, dat ze wat et moeniekespeulen angaot nooit een hoogvlieger wodden zal.
Dat is ze bi'j et körfballen bi'j Vios ok niet, mar ze het altied mit hiel vule nocht in et dadde speuld en as ze heur neudig hebben veur et twiede; is ze ok inzetber.

Lieske is iene mit een protte energie en de instelling aj' wat doen moej' et goed doen. Zo het ze jaorenlang les geven op de Deupsgezinde zundagschoele in Et Vene. Al komt ze zaoterdags nog zo laete op bedde, zundags moet ze d'r weer staon. D'r wodt op heur rekend en dat kun ze ok. Dit is de karke van heur heit.

Al is ze zels ienig kiend, heur heit komt uut een gezin van vufe en heur mem uut iene van zeuven kiender. Dus gelokkig het Lieske een protte omkes en tantes. Ien zuster van heur heit is emigreerd naor Kannede en daor wil ze aenlik nog wel es henne, omdat die tante ok al 83 is, mar an now toe blift et bi'j mailen.

Vanuut huus het Lieske een kleine acht jaor op De Hoeve saemenwoond. Uutaendelik gaot de relaosie toch niet goed en verhuust ze naor Hooltpae. Mar dat duurt mar even, want ondertussen het ze een stokkien laand kocht om zels een huus op te zetten. Ze het d'r wel slaopeloze naachten van, as ze et wel bolwarken kan, mar et is lokt. Ze kan netuurlik rekenen op de steun van heur heit en mem en ze het wel aorig speerd. Lieske het d'r nooit vule behoefte an had om op vekaansie te gaon. Wel gaot ze in die tied elk jaor in de zoemervekaansie twie weken mit geestelik gehandicapte kiender d'r op uut. Daor beleeft ze hiel vule voldoening an. De kiender hebben plezier, mar zi'j niet minder. Zo is de zorg ok weeromme in heur leven. Wat ze vroeger wodden wol, het ze zo kombineerd.

Mit dit huus is ze weeromme in Ni'jhooltpae, et plak waor ze heur thuusvuult. As ze op een keer last het van waeter in huus en et Waeterschop bi'j de duker an de gang gaot, komt Henk de Vent daor bi'j te kieken, en komt een peer keer nao warktied bi'j Lieske konterleren as alles wel in odder is. Dat is now 18 jaor leden en zo begon doe een relaosie, die nog altied staand hoolt. Ze bin in 1997 trouwd op de Boerebrulloft op 'e Joure. Henk is de middelste uut een groot gezin en da's een hiel verschil mit de thuussituaosie van Lieske.

In 2010 raekt de mem van Lieske uut de tied deur kanker en ok bi'j heurzels ontdekt ze een knobbeltien in de bost. Verkeerd spul dus! Ze wodt oppereerd, mar even laeter moet ze weer, now an de lymfeklieren en niet vule laeter ok nog an de daarms. As ik dat allemaole zo heur, en heur zitten zie is dat haost niet te begriepen. Mar wat is et mooi dat ze d'r zo fleurig bi'j zit. De wil om beter te wodden is ok hiel stark. Ze het een protte om veur te leven. As ze alle behaandelings aachter de rogge het, gaot ze an et oefenen veur de Pieter Stoefsaant Wandeltocht en die het ze tot een goed aende brocht.

De heit van Lieske het ok de neudige mankementen had en zit now in Berkestede. Elke zundagmorgen haelt ze him op. Dan drinken ze saemen koffie, Heit ok een peer borrelties en haelen ze oolde herinnerings op. Mooi om te heuren. Ik hope dat ze dit nog hiel wat jaoren doen kunnen.

'Praotgroep Stellingwarfs': konversaosiekursus Stellingwarfs

Al vaeker was d'r deur de jaoren henne vraoge naor: een konversaosiekursus Stellingwarfs. Ok al is d'r tiedens de kursus 'Stellingwarfs veur beginners' ok ommedaenken veur et praoten in et Stellingwarfs, veur de meerste van oorsprong Nederlaanstaelige kursisten is die tied daorveur toch te kot. Te kot om de tael redelik vloeiend mondeling bruken te kunnen. Daoromme gaot d'r bi'j de Stellingwarver Schrieversronte in Berkoop de kommende haast een konversaosiekursus Stellingwarfs uut aende. Omreden et woord konversaosie now niet vot-en-daolik et aldermooiste Stellingwarver woord is, zal de kursus 'Praotgroep Stellingwarfs' hieten gaon.
De kursus zal op acht donderdagaovenden holen wodden: viere in november en viere in jannewaori. De kursus kost mit mekeeer € 45,00, koffie en thee bin daor bi'j inbegrepen. Wie nocht het en doe mit, die kan him now al opgeven. Dat kan tillefonisch naor et Schrieversrontekantoor: 0516-451108, mailen kan ok naor info@stellingwarfs.nl.

Rienk Klooster

Oolde middelieuwse karkhoffies in Stellingwarf *1. Donkerbroek*

Algemien

Wie een klein betien bekend is mit de geschiedenis van et Stellingwarver laandschop en wel es oold kaortemateriaol onder ogen had het, zal et opvalen wezen daj' zo hier en daor et toponiem *'oud kerkhof'* antreffen kunnen.[1] Soms bin die oolde plakkies nog hiel goed weeromme te vienen. Ze bin niet allienig in Stellingwarf, mar overal in Nederlaand waor in de Middelieuwen agrarische veenontginning west het: de Friese Woolden, Grunningerlaand, Overiessel, Utrecht en Noord- en Zuud-Hollaand. Aachter die oolde karkhoffies zit een hiel verhael, dat oons weerommebrengt naor de geschiedenis van de agrarische veenontginning in de Middelieuwen.

Tegenwoordig wodt anneumen dat wat Stellingwarf angaot dit ontginningsproces om 1100 henne op gang kommen is. An die tied toe was et hiere een moerassig veengebied, min toegaankelik en niet geschikt veur permanente bewoning. Mar dan beginnen de eerste kolonisten hier daele te strieken in de gebieden die ze toewezen kregen hebben. De belangriekste autoriteit daorbi'j was de bisschop van Utrecht. Hi'j was de man die niet allienig an et heufd ston van et karkelike bisdom Utrecht, waor et grootste diel van et Nederlaand van vandaege-de-dag onder vul, mar hi'j hadde in die tied ok grafelike rechten in wat doe nuumd wodde et Sticht en et Oversticht. Stellingwarf heurde doe bi'j et Oversticht, liekas ok de tegenwoordige perveensies Overiessel en Drenthe en de stad Grunningen. As laandheer gong de bisschop over de 'woeste' en onbewoonde streken in zien ambtsgebied en verliende zodoende an kolonisten toestemming om daor te ontginnen en een bestaon op te bouwen. Dit tegen een bepaolde jaorlikse belasting, de *'tijns'*.

Die kolonisten hebben et vene geschikt maekt veur laandbouw. Om et zompige laand te ontwaeteren hebben ze op riegelmaotige ofstaand en parallel an mekeer sloden greven die ofwaeterden op De Lende en De Kuunder of op een veendiepien dat daor op uut kwam. Op de riegel van parallelle kavels die zo ontston, had elk zien boerebedrief mit bouwlaand, greide, venne, veen en heideveld.

As zoe'n gemienschop groot genoeg was, zo was de bepaoling, dan mos d'r ok een eigen perochie sticht wodden. Dat betekende dat d'r een karke mit een karkhof kommen mos en dat d'r een pastoor benuumd wodden mos. Zo koj' veur geestelike zaeken zoas et bi'jwonen van de mis, et deupen, trouwen en begreven dichte bi'j huus terechte en waj' niet niet langer anwezen op Stienwiek of Diever,

[1] De grieteni'jkaorten van Oost- en West-Stellingwarf in: B. Schotanus à Sterringa, *Uitbeelding der heerlijkheit Friesland*, z. pl. 1718 en in: W. Eekhoff, *Nieuwe atlas van de provincie Friesland*, Liwwadden 1849-1859.

[2] Sund et verschienen van et proefschrift van H. van der Linden, *De Cope* (Assen 1956), bin d'r verschillende studies verschenen over de agrarische veenontginning in de Middelieuwen. Veur dit artikel baseer ik mi'j veurnaemelik op J. Slofstra, 'De kolonisatie van de Friese veengebieden ca. 900-1200', in: K. Huisman e.a. (red.), *Diggelgoud. 25 jaar Argeologysk Wurkferbân: archeologisch onderzoek in Fryslân* (Liwwadden 2008).

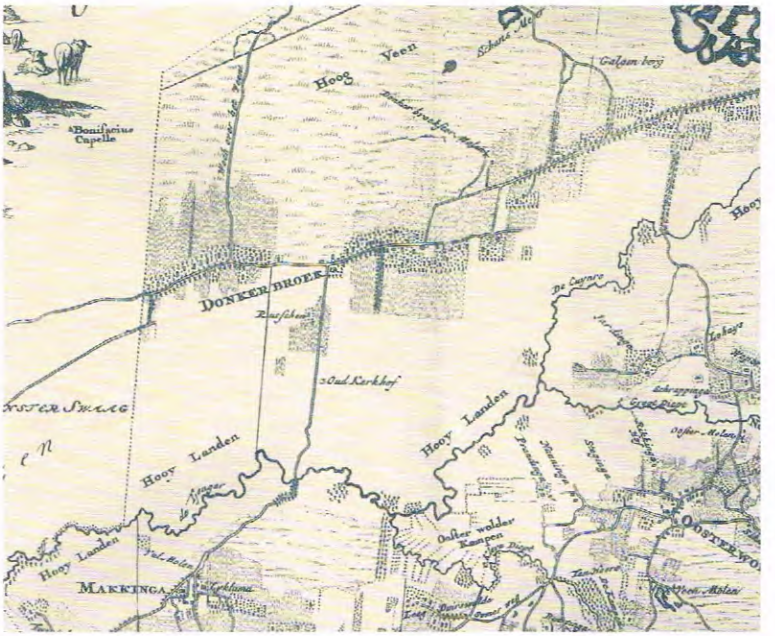

Op de kaorte in de atlas van Schotanus wodt et oolde karkhof an de Balkweg angeven.

de beide moederperochies waor Stellingwarf oorspronkelik onder heurde.

In mien onderzuuk naor de godsdienstgeschiedenis van Stellingwarf perbeer ik wat dudelikhied te kriegen in et godsdienstige leven hier in de Middelieuwen. Zo gao ik nao hoe de perochievorming verlopen is en ok waor de ooldste karken staon hebben. Et is opmarkelik dat die soms van plak veraanderd binnen. Uut onderzuuk het naemelik blieken daon dat hiel wat van die oolde ontginningsdörpen, en ok goenend van die in Stellingwarf, in de loop van de tied opscheuven binnen. De eerste ni'jkommers moe'n heur daelezet hebben dichtebi'j de revierties, mar deur de ontwaetering dreugde de veenlaoge staorigan uut en begon te eroderen, d.w.z. te verweren en vot te slieten. Daordeur kwam et grondwaeter gaondeweg zo hoge te staon dat de boeren verhuzen mossen naor een plakkien hogerop in heur kavel waor as ze gien last van nattighied hadden. Zo wodde de oorspronkelike bewoningsasse in de loop van de tied verlaoten en ontston d'r een ni'jen iene wat hogerop. Op 't laest wodde dan ok de perochiekarke verplaetst en wodde d'r een ni'j karkhof omhenne anlegd. Et oolde karkhof bleef dan nog wel een schoft in gebruuk, mar raekte mittertied in verval en bleef as een oold en verlaoten plak aachter in et laandschop.

Hoevule van zokke oolde plakkies as d'r krek in Stellingwarf binnen, is niet bekend. Op de grieteni'jkaorten in de atlas van Schotanus wo'n in de beide Stellingwarven twieje angeven: Donkerbroek en Sunnege. Eekhoff geft daornaost ok die van Peperge an. Et is wel wisse dat d'r vule meer van zokke plakkies binnen of west hebben, bi'jglieks in Blesdieke en Noordwoolde, mar d'r bin ok anwiezings veur oolde karkesteden in Berkoop, Makkinge en Oosterwoolde.[3] Omdat ik hiel beni'jd was of die oolde plakkies nog wat bruukbere infermaosie opleveren konnen veur mien onderzuuk, heb ik goenend daorvan wat naoder bekeken, o.e. die in Donkerbroek.

[3] Et gaot hier niet om de karkhoffen in de dörpen, waor nao de Middelieuwen de karke ofbreuken is. In Blesdieke is de oolde karkeheuvel in et naojaor van 2010 weer wat zichtber maekt in et laandschop. Veur Noordwoolde zie: W.P.M. Mulder en J. Molema, 'Het oude kerkhof van Noordwolde (Fr.)', in *Paleo-Aktueel* 4 (1993), 137-139; veur Berkoop en Makkinge: Kerst Huisman, 'Op zoek naar vergeten kerkhoven', in de Liwwadder Kraante van 10 april 1990; veur Oosterwoolde: K.J. Grouwstra, Historische aspecten van het dorpsgebied van Oosterwolde 1, Oosterwolde 1990, 52.

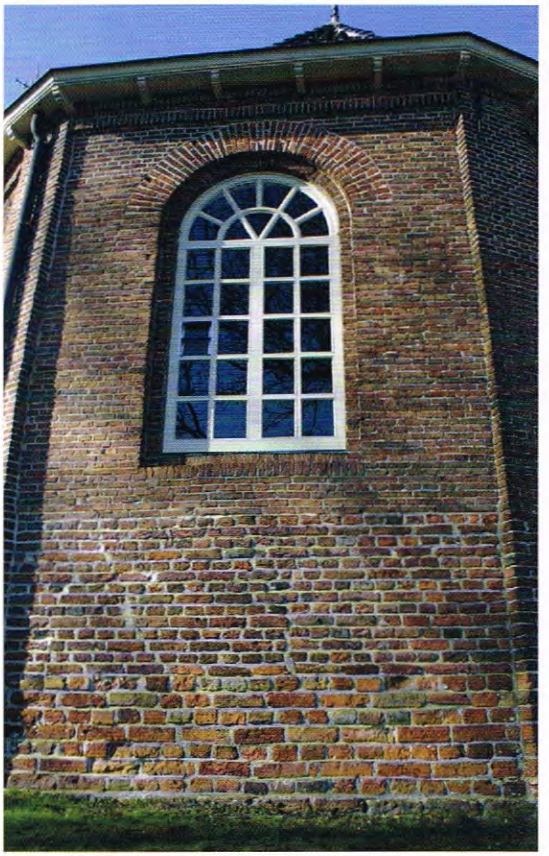

Op disse foto van de karke van Donkerbroek bin de drie soorten stiender goed te zien.

Donkerbroek

Schotanus en Eekhoff maeken beidend melding van een oold karkhof an de Balkweg, op een plak ongeveer halverwege de hervormde karke en De Kuunder. Mar veur et onderzuuk is et van belang om eerst es te kieken naor de tegenwoordige karke van Donkerbroek. Die is dan wel bouwd in 1714, mar aj' de muren van de zuud- en de noordgevel en ok van et kooraende bekieken, dan kuj' zien dat die bestaon uut bakstiender van drie verschillende soorten en fermaoten. De stiender in de follementen en in de eerste zeuven laogen boven et mi'jveld bin et grootste en over et algemien helder rood van kleur. De lengte is 30-31 cm, de brette 15 cm en de dikte 8-8,5 cm. Op grond daorvan zoj' ze dateren kunnen zo roegweg tussen 1200 en 1400.[4] De bakstiender in de veertien laogen daorboven binnen donkerder van kleur en ok een slag kleiner: 23-25 cm x 10-12 cm x 6 cm. Bakstiender van dit fermaot wo'n 'rooswinkels' nuumd en bin produceerd zo tussen 1450 en 1550.[5] De donkerrooie stiender daorboven van et fermaot 19,5-21 cm x 9-9,5 cm x 4-4,5 cm moe'n van 1714 wezen, et bouwjaor van de tegenwoordige karke. (De veurgevel is verni'jd in 1914 en kan hier buten beschouwing blieven).

Awwe dit zo overzien, dan kuwwe d'r aorig wis vanuutgaon dat de verschillende soorten bakstiender oorspronkelik bruukt binnen veur de bouw van drie verschillende karken in drie verschillende perioden. Om kosten te besperen bin de oolde stiender die vri'j kwammen bi'j de sloop van de oolde karke hieltieten weer opni'j bruukt. Zodoende hebben we in Donkerbroek te maeken mit primair, secundair en tertiair gebruuk van bakstiender: goenend uut 1714, ooldere van om 1500 henne en hiel oolde uut de 13e - 14e ieuw. Awwe dan kieken naor de grieteni'jkaorte van 'Stellingwerf Oosteynde' in de Schotanusatlas, een kaorte die tekend is in 1685, dan zien we bi'j Donkerbroek een karkien angeven op et karkhof van now. Et is dudelik dat dit et karkien wezen moet dat om 1500 henne bouwd is en dat in 1714 vervongen is deur et tegenwoordige gebouw.

Mar now et oolde karkhof an de Balkweg. Oosterwijk het et d'r in zien opstel over Donkerbroek over dat et bi'j de ruilverkavelingswark-

[4] J. Hollestelle, De steenbakkerij in de Nederlanden tot omstreeks 1560 (diss. R.U. Utrecht), Assen 1961, 77-99. Draaisma en De Jong holen et op de laete 13e en / of 14e ieuw. A.M. Draaisma en H. de Jong, Kerk Donkerbroek (Onderzoek Argeologysk Wurkferbân Fryske Akademy) 2008.

[5] R. Stenvert en G. van Tussenbroek, Inleiding in de bouwhistorie. Opmeten en onderzoeken van oude gebouwen, Utrecht 2007, 92. Zie ok de verklaorende woordelieste op de webstee van de Stifting Âlde Fryske Tsjerken.

zemheden in de jaoren vuuftig opruumd is en ok dat d'r wel zegd wodt dat daor in vroegere tieden een karke staon het.[6] Fokke Heida uut Oosterwoolde, die in die tied tegenover dat plak woonde, wus mi'j daor nog et ien en aander an interessaants over te vertellen. D'r lag een oolde karkeheuvel stief tegen de Balkweg an, op de hoogte waor now een bossien is en waor as et pad lopt van de weg of naor et laandgoed Ontwijk. Et eerste stok van et pad lopt om zomar te zeggen over et karkhof henne. Begin meie 1955 is et karkhof mit een dragline ofgreuven en et witte zaand is bruukt veur de bestraoting van de Balkweg, die daorveur nog een zaandreed was. De *Friese Koerier* het doe nog ommedaenken geven an die greveri'je en een foto opneumen van et grafheuveltien.[7] Neffens Heida is et karkhof, waor hi'j in zien jeugd nog wel es wat schedels opgreuven hadde, doe schone opruumd en is d'r sund doe gien spoor meer van overbleven of van te vienen. Belangriek liekewel is et onderzuuk dat de Stellingwarver archeoloog H.J. Popping in de jaoren twintig op datzelde plak daon het en waor hi'j over schreven het in de *Ooststellingwerver* van 24 juni 1927. Et terrein was zowat rond, had een deursnee van zoe'n 50 meter, was begruuid mit wat strewelling en d'r leup een gracht omhenne. Op et hoogste plak, zowat in de midden, zol dan de 'kapel' staon hebben. Popping trof daor krek onder et mi'jveld een liemlaoge an mit brokken van rooie bakstiender. Hi'j vreug him of waoromme as die hiere en zoe'n aende buten et dörp staon hadde, mar hi'j wus d'r gien antwoord op te geven.

As et oolde karkhof niet zo drastisch opruumd was, zol d'r nog hiel makkelik es keken wodden kunnen hokke rooie bakstiender Popping daor antroffen het. Mar mien veronderstelling is dat die van etzelde soorte en fermaot west hebben as de ooldste stiender an de Donkerbroekemer karke. Zo kom ik tot de stelling dat om 1200 henne Donkerbroek een zelsstanige perochie wodden is en dat d'r doe op de bewoningsasse en an de Balkweg van vandaege-de-dag (de oolde verbieningsweg mit Drenthe) op een netuurlike zaandkop een karkhof anlegd is en een karke bouwd. Et aldereerste gebouwgien zol van hoolt west hebben kund. Liekewel is daornao op dat plak een karkien bouwd van bakstiender van et doe gangbere fermaot. Te oordielen an de stiender die beweerd binnen in de muren van de tegenwoordige karke zol dat west hebben kund zo tussen 1200 en 1400.[8] Hoe as et karkien d'r veerder uutzien het en in welke stiel as et bouwd was, is niet meer nao te gaon omdat d'r sund 1955 gien archeologische sporen meer overbleven binnen. Om ien of aandere reden (vernatting, mar uutputting van de grond zol ok kunnen) bin de boerehuzen van de oolde bewoningsasse opscheuven naor et noorden. Karke en karkhof bleven nog een schoft op et oolde plak, mar om 1500 henne wodde besleuten om die ok te verplaetsen naor een plak dat geunstiger lag veur de perochianen. De omstanigheden leuten toe dat dat kon in de bestaonde karkekavel. Zo wodde d'r een ni'je karke bouwd en een ni'j karkhof anlegd an et aende van de Balkweg. Naor de mode van die tied zal dat een karkien west hebben in gothische stiel: mit steunberen en spitsboograemen. Omdat bakstien duur was, bin de stiender van de oolde karke zovule meugelik opni'j bruukt. Mar omdat de ni'je karke een slag groter was as de oolde, mossen d'r ok ni'je stiender antuugd wodden: rooswinkels, een slaggien kleiner as de oolde bakstiender. Dat twiede stienen karkien was begin achttiende ieuw ok weer an verni'jing toe en zo wodde in 1714 veur de dadde (of misschien wel vierde) keer tot ni'jbouw overgaon. Mar al weer, om kosten te besperen, wodden de stiender van de veurige karke(n) zovule meugelik opni'j bruukt. De grootste bakstiender kwammen in de follementen en

6 T.H. Oosterwijk, Notities uit de *Geschiedenis van de Ooststellingwerfse dorpen*, Oosterwoolde 1986, 117.
7 'Graven uit voor-christelijke tijd. Kerkhof aan Balkweg wordt afgegraven'. In *Friese Koerier* 6 mei 1955.
8 Zie noot 4.

Vlakbi'j de Balkweg lag vroeger et oolde karkhof.

in de onderste laogen, de rooswinkels in de laogen daorboven en veerder wodde bouwd mit ni'je stiender. Een hiel stok bouwhistorie is zo an de karkemuren of te lezen. Bi'j et opni'j bruken van oold bouwmateriaol gong et trouwens niet allienig om de bakstiender, mar ok liekegoed om de vloertegels en et hooltwark in de kapkonstruktie en an et gewelf, zo het uut onderzuuk bi'j de resteraosie van de karke in 2007-2008 blieken daon.[9] Vaeks wodt et ien en aander wat over de bouwhistorie van de verschillende karkegebouwen beweerd is, nog es bevestigd deur de oolderdom van de beide luudklokken die in et klokhuus hangen. De ooldste is van ongeveer 1300 en de jongste van 1502.[10]
Uut dit historische en archeologische onderzuuk naor et oolde karkhof en de karke van Donkerbroek zoj' veurzichtigies opmaeken kunnen dat hier een bepaold petroon an et locht komt. Een petroon of medel dat te bruken is as uutgangspunt veur veerder onderzuuk naor et verloop van de karkelike bouwhistorie op ere plakken in Stellingwarf.

9 G. Freriks en D. Poortinga, *Laurenstsjerke.Geschiedenis en Restauratie*, Donkerbroek 2008, 12-13.
10 Stenvert e.a, *Monumenten*, 112; Frereks en Poortinga, *Laurenstsjerke*, 4.

Henk Bloemhoff

Inkiekien in oostelik Stellingwarf van 1809, mit een peer netisies over de Stellingwarver aord

Al bin ze d'r hiel dunne, ie kun ze now en dan tegenkommen, kleine beschrievings deur meensken die zien laoten hebben hoe et d'r lange leden, in heur eigen tied, uut zag in oons gebied, hoe et toegong en hoe de meensken weren. Zokke teksten kun oons helpen om toch wat een beeld te kriegen van de identiteit zoas die vroeger was, of in elk geval: zoas die vroeger anvuuld wodde. Ik leup d'r lessend weer es tegenan deur eigen ommezukeri'jen in *De Oost-Stellingwerver*, in dit geval de kraante van 1928. Bi'j toeval vun ik een aorig beeld dat de kraanteredaktie gaf van een beschrieving uut 1809, van een reize van 't Vene of via Donkerbroek naor Oosterwoolde, en zo over De Fochtel naor Appelsche en dan veerder op De Smilde an. Et was een reize te voete deur et gebied Zeuvenwoolden en Drenthe, en dan van iene die daor een hiel boekdiel an spendeerde. Dat was Hebelius Potter. Hi'j was in Dokkum geboren, studeerde in Franeker, en wodde domenee in Peins. Hi'j zat trouwens ok een poze in Zuud-Afrika en maekte meer grote reizen. Et boek daor ik et hier over hebben zal, het de naeme *Wandelingen en kleine reizen door sommige gedeelten van het vaderland, deel 2*. Amsterdam, 1809. Et is op internet in te zien en het de link: http://books.google.nl/books?hl=nl&id=gHJNAAAAcAAJ&q.

Potter schrift hoe hi'j nao Jubbege, Schurige en Hoornsterzwaog benauwd wodt veur een geweldig zwaor onweer en hoe hi'j dan nog krek veur de zwaore regens in de dörpsharbarge van Donkerbroek kommen kan. Hoewel et nog mar een uurtien lopen naor Oosterwoolde is, blift hi'j nao de bujje toch in Donkerbroek, om nog even een aorig kuiertien te maeken naor de Donkerbroekemer karke. Eremorgens gaot hi'j dan naor Oosterwoolde. Ik laot him now even zels an et woord: 'bestaande uit eene aanzienlijke buurt, waarin vele deftige huizen, voorzien van tuinen en geboomte, behalve eene grote menigte in het veld verstrooide huizen, die eene behoorlijke ligging hebben, terwijl het dorp voor het ooverige door schoone plantaadjen, bou- en weilanden wordt ingesloten. De kerk, een gebouw van den jare 1735, is ruim en zindelijk onderhouden, en de kerkhof omringd van fraai geboomte, onder welke de schoone dennen het bevallige van dit plekje niet weinig vergrooten.' Zo gaot et nog even deur. Potter bliekt eerder wel uutvanhuus west te hebben bi'j de veurige domenee van Oosterwoolde, mar die leeft niet meer. Hi'j kuiert en miemert nog wat in Oosterwoolde omme, en dat is aorig om te lezen. Hoewel et een mooi laandelik dörp is in zien ogen moe'n degenen die van et stadsleven holen hier niet wezen, want... de stad die et dichtste bi'j is, is... Grunningen, zegt Potter, en daor henne kost je acht uren!

We laoten Oosterwoolde even veur wat et is en gaon mit domenee over De Fochtel naor Appelsche van 1809. Wie zien indrokken van Oosterwoolde, De Fochtel en Appelsche veerder graeg lezen wil verwies ik graeg naor internet, zie hierveur, mar over Appelsche wi'k hier toch even een peer interessaante dingen naor veuren brengen. Potter klautert op de hoogste dune mit onderan een peer boerewonings, en geniet van de schilderachtige laandstreek. Grootkaans gaot et om de Bosbarge mit zien omgeving. Potter priest dit soorte van mooie hoogten in et laand, dat ja over et algemien mar vlak is. En dan kriegen ok de Appelschester meensken

ommedaenken. En hier laot ik graeg Potter zels weer even an et woord. Hi'j schrift: 'Wat de bewooners van dit afgelegene deel van *Friesland* aangaat, in waare beschaafdheid, zedigheid en opregte vriendelijkheid winnen zij het verre van de kleiboeren. Ook heb ik voor weinige jaren een eenvoudig boerenhuisgezin aangetroffen, van hetwelk de vader de geschiedenis van ons land op zijn duimpje had, en de drie zoons, die toch dagelijks het boerenwerk deden, in de muzijk, Fransche en Latijnse talen geheel niet onbedreven waren. [...] Ik weet nog zeer wel, hoe vreemd ik, mij met mijnen overledenen vriend aldaar bevindende, opzag in eene eenvoudige boerenkamer een fraai kabinetorgel te aanschouwen, en dat mijn gehoor niet minder aangenaam getroffen werd, als mijn gezigt verbaasd was, toen de vader eenen der zoonen verzocht eens een airtje of psalm te spelen, die gereedelijk in dat verzoek bewilligde, op eene wijze die hem eere aandeed.'
De vergelieking mit de boeren van de klei was beheurlik in oons veurdiel, goed om te neteren... Trouwens, in de dadde jaorgaank van dit tiedschrift *De Ovend*, no. 4, blz. 2-3, schreef ik et stokkien 'Hoe een Fraansman et Stellingwarfs heurde', mit de indrokken van Henri Havard in zien *La Hollande pittoresque*, diel drie: *Voyage au villes mortes du Zuiderzee*, oftewel de 'dooie steden' om de oolde Zuderzee henne. Havard beschrift et Fries en aandere streektaelen, en hi'j het ok over et Stellingwarfs. Uut et Fraans vertaeld citeerde ik: 'En dan nog de Stellingwarver streektael, die praot wodt in Oost- en West-Stellingwarf, en een mingsel is van Fries, Saksisch en Hollaans; et liekt een hoop op de Drentse streektael. De uutspraoke is liekewel aoriger, haost harmonieus. Mar hoe is dat Saksisch daor belaand? Dat het an now toe gieniene an de weet kommen kund, en daor zal vast ok wel nooit iene aachter kommen'. Havard zien boek is in 1880 in Paries uutgeven, et veurwoord het et jaortal 1874. Veurtied moet de schriever in Nederlaand ommereisd hebben, mar wie hi'j heurd het in et Stellingwarfs en waor hi'j west het, dat is nog niet uutvunnen. Mar goed, zien aorige netisies hebben we wel.
En zo vult mit naeme Hebelius Potter oons beeld van hoe wi'j Stellingwarvers vroeger zien wodden weer een hiel klein betien an. Aj' meer lezen willen over de aord van de Stellingwarvers en hoe die deur verschillende personen beschouwd wodden, zo'k je de ni'je uutgifte van et wark van H.J. Bergveld (1902-1966) anraoden willen: *Bergveld lest veur uut eigen wark*. Verschillende teksten in dat boek gaon d'r over. Eerder he'k zels nog inkelde aandere oolde netisies over Stellingwarver keraktereigenschoppen et locht zien laoten. Zie van dat 'Inkelde oolde netisies over Stelllingwarver keraktereigenschoppen' in *De Ovend* jg. 39 no. 3, blz. 11-12, en / of mien artikel 'In taal weerspiegeld? Iets over de Stellingwervers en hun eigenschappen', opneumen in de bundel *Sprekend van aard. Bijnamen en karaktereigenschappen in streektaal*, onder redaktie van Veronique De Tier, Ton van de Wijngaard en Ronny Keulen. Groesbeek / Gent, 2011.

Op 11 feberwaori 2013 raekte weg oonze trouwe mitwarker an et vroegere projekt Stellingwarfs Woordeboek veur et dörp Else,

Arnold Bijlsma,

in de leeftied van omtrent 96 jaor.

Zien trouwe inzet bi'j et maondelikse invullen van de vraogekaorties mit de aandere groepsleden van Else en zien bereidhied om algedurig ok mondelinge infermaosie te geven, zullen wi'j niet vergeten.

Bestuur en passeniel van de Stellingwarver Schrieversronte

Alle acht kursisten slaegden veur Kursus Stellingwarfs veur beginners

Op 'e foto van links naor rechts: Dennis Worst, Thijs van Buuren, Trudy Fraterman, Martin Jansen, Wies Dokter, Suze Sanders, Herma Egberts en Ypie van de Boer.

Ok dit winterseizoen wodde d'r weer een kursus 'Stellingwarfs veur beginners' holen. Alle acht kursisten die de kursus volgden deden an et examen mit en slaegden oflopen 9 feberwaori allemaole. Et gaot om de vrouwluden Ypie van de Boer (Wolvege), Wies Dokter (De Fochtel), Herma Egberts (Berkoop), Trudy Fraterman (Ni'jberkoop), Suze Sanders (Der Izzerd), en de manluden Thijs van Buuren (Else), Martin Jansen (Langedieke) en Dennis Worst (Oosterwoolde). De diplomes wodden an et aende van een spannende dag uutriekt deur Ype Dijkstra, veurzitter van de Stellingwarver Schrieversronte. Woorden van daank en bloemen hadde hi'j ok veur de altied weer enthousiaste kursusleiding. Die beston ok dit jaor opni'j uut Roely Bakker, Grietje Bosma, Henk Bloemhoff, Pieter Jonker en Geert Lantinga.

Et doel is dat in oktober/november van dit jaor d'r opni'j een kursus 'Stellingwarfs veur beginners' uut aende gaot. Daornaost komt d'r veur et eerst een konversaosiekursus Stellingwarfs (Praotgroep Stellingwarfs), die bedoeld is veur meensken die mit naeme et praoten van et Stellingwarfs graeg nog beter onder de kni'je kriegen willen. Veur meer info over die Praotgroep Stellingwarfs kuj' et beste even bellen mit de Schrieversronte in Berkoop (0516-451108, even vraogen naor Sietske Bloemhoff).

Lily Köhler

Shoppen in de kringloopwinkel

Daor komt hi'j weer. De man mit et ekenomisch weerbericht.
Wat veuroverbeugen wist hi'j mit zien rechterhaand naor oons kleine laantien, waor as de depressies van alle kaanten, alderdeegst uut et westen, op oons anzetten kommen en ropt bliede: 'Drieduzend meensken ontsleugen in de auto-industrie. Duzend meensken ontsleugen in de metaolsektor. Zeshonderd meensken ontsleugen in de huzebouw.'

Et schip mit zoere appels schampt goddaank krék om oons kleine laantien henne en lost zien laeding bi'j de oosterburen. Tja, wat moej' daor now mit aj' nog een baene hebben, op je huus gien al te hoge hiepeteek meer hebben, en je speercenties niet bi'j Landsbankie (lessend heurde ik iene zeggen, et liekt wel de naeme van een klein keboolttertien), mar bi'j een nette baank deponeerd hebben.
Gedwee laoj' de bujjen over je hennetrekken en roepen: 'Oe, wat slim!' En onderwiels daenk ie stiekem an je eigen kaansen.
En die bin d'r! Gezegden as 'In muuilike tieden moej' de tering naor de nering zetten en de broekriem anhaelen', en 'Aj' gien keze op je brood betaelen kunnen, dan eet ie mar een broggien mit tevredenhied'. Oe, wat een verschrikkelike uutdrokkings spoeken d'r deur mien heufd.
De optimistische woorden van mien mem nao de hongerwinter: 'Et ienige wat aj' neudig binnen is je boek vol eten en een dak boven je heufd,' klinken me nog nao in de oren. Mar et is nog niet zo wied. We hebben nog tevule! We moe'n oonze vuulhorens wel uutstikken om de bekende zin: 'Hoe komt splinter deur de winter' kleur te geven as et warkelik fout lopen gaot.
Now, dat heb ik dus daon. Ik bin shoppen gaon in de kringloopwinkel. Tjonge, wat was et daor gezellig. Et passeniel, dat meerst uut willewarkers bestaot, is nog oolderwets vrundelik en behulpzem.
Ik loop bi'j de baankstellen daele, de taofels en de stoelen. D'r zitten biesterbaorlike mooie stokken tussen en warkelikwaor niet te geleuven zo goedkoop! Ik schossel langs de rekken mit glaezen, vazen, koppies, blikkies en een hieleboel prullegoed da'k beter mar niet in huus haelen kan, en stoppe bi'j de ofdieling elektronika.
Ofdaankte radio's en kassettespeulders, koffieautomaoten en hoogtezunnen. Een wasmesiene, een ventilater en een kniepertiesiezer. De sfeer in de kringloopwinkel is veurbeeldig. Iederiene shopt op zien dooie gemak, d'r komt gien verkoper op je ofstoeven die vragt as hi'j je ok argens mit helpen kan, en de slaopkaemermeubels neudigen je bi'jkaans uut om d'r een tokkien in te doen.
Et heugt me nog, dat ik de eerste keer een betien beschroomd naor binnen stapte. Ik kom uut een tied dat zoe'n winkel toch aenlik 'not done' was. Mar ik bin veraanderd. Ik heb netties volk uut de 'upper ten' langs me henne schosselen zien die heur verontschuldigden en zeden dat ze op zuuk weren naor wat antieks. Zoas grammefoonplaeten bi'jglieks, die aj' niet meer in de gewone winkel kopen kunnen, mar waorvan et geluud vule beter is as van die c.d.'s.
Ik genotter. Ik snuui tussen de stoven, de kienderbeddegies, de kienderstoelen en de

kienderwaegens (idiaal veur beppen die disse bruuksartikels van heur eigen kiender jaoren leden de deure al uut daon hebben) en belane bi'j een schommelstoel. Hi'j staot wat verleuren midden in de winkel. Een biesterbaorliken mooie hoolten schommelstoel uut Argentinië. Et staot op et kaortien. Ik gao d'r in zitten en schommel henne-weer-denne.
Op de radio had ik krekleden nog heurd dat Obama en Kennedy allebeide ok van schommelstoelen hullen, en besluut om him te kopen.
Alderaorigste meensken helpen me om him in mien auto te zetten en ik riede naor huus. Alle zorgen gao ik now vrolik uut mien lief schommelen. Depressies en ere aangstanjaegende spoekeri'je, die vaastezitten in mien hassenpanne, die schommel ik d'r gewoonweg uut.

Ik zol zeggen willen: 'Meensken wanhoop niet, mar gao es shoppen in de kringloopwinkel. Lichtkaans wo'n zokke lekaosies wel de P.C. Hooftstraoten van de toekomst!'

Eerste Stellingwarver E-boek is d'r!

Sund kot kuj' op de webstee StellingPlus (**www.stellingplus.nl**) et eerste Stellingwarver E-boek vienen. Et gaot om et kienderboek *Daor klept de klokke weer* van H. Hoogeveen, dat indertied vertaeld wodde deur Hans Koopmans van Oosterwoolde. De Stellingwarver versie van et boek verscheen in 2009 in et kader van 'Stellingwarf 700'. Deur de inzet van Hans Koopmans is die versie now ok as E-boek te lezen.

Een protte wardering

Johan Veenstra het vleden jaor zien lange gedicht *Wintermist* instuurd veur de Freudenthal-Pries 2012. Dat is een pries veur proza en poëzie veur et hiele Nedersaksische taelgebied in Duutslaand en Nederlaand. Een veurweerde was dat d'r ok een Duutse vertaeling mitstuurd wodde. Die vertaeling is maekt deur Hannelore Dijksma uut Oosterwoolde. In et Duuts hiet et gedicht *Winternebel*.
Johan Veenstra het de pries niet wunnen, mar kan slimme tevreden wezen mit de brief van Dr. Heinrich Kröger van et Freudenthal-Gesellschaft in Soltau. Kröger schreef: *Von den 44 Einsendungen gelangten elf in die engere Auswahl, darunter fünf mit Lyrik und sechs mit Prosa-texten. Die Jury lobte insgesamt die Qualität des Bewerbungen, von denen zwei aus den Niederlanden kamen. En dan: Ihre Einsendung hat zu den elf Favoriten gehört!*
De Freudenthal-Pries 2012 (2500 euro) is wunnen deur Birgit Lemmermann (1962) uut Rodenburg a/d Wümm mit vuuf kotte verhaelen. De Freudenthal-Anerkennung (500 euro) is veur Willi F. Gerbode (1955) uut Rosendahl/ Westfalen.

Wie bekend is mit de verhaelen en gedichten van Harmen Houtman zal et niet verwonderen dat Laaksum et plak is dat him wat dot. In zien laeste bundel Dichterbi'j *dot dat hiel dudelik blieken uut et gedicht 'Hieltied weer Laaksum'. En in De Ovend van december 1997 vienen we in* Laaksum op 't aende van september *de strofe 'Disse kleine viskershaven / lokt oons de hieltied weer / om zien te laoten, hoe ienvooldig / et bestaon eins wezen kan'.*

Harmen is een bereisd man en vertelt en schrift vule over prachtige steden, dörpen, gebouwen en laandschoppen in tal van lanen. Toch is de kleinste viskershaven van Europa mit een stok of tien huzen en iene boerkeri'je et plak waor as hi'j tegere mit partner Jacob elk jaor een peer keer henne gaot. Et plak ligt an de diek tussen Mirns en Staveren. 'De diek vlak veurdaj' bi'j de haven kommen vien ik de mooiste van oons laand,' zegt Harmen. 'An de iene kaant et lege laandschop van Warns, Hemelum en Bakhuzen en an de ere kaant et schitterende waeter. Rietkraegen wi'jen deur de wiend, bossies koesteren heur in de zunne. Een laandschopschilder kan zo pelet, doek en varve pakken.' Et aorige is dat Harmen Laaksum ontdekt het deur een schilder. De keunst en de schilderkeunst in et biezunder liggen Harmen nao an et hatte en tegere mit Jacob gaot hi'j geregeld naor een museum en/of tentoonstelling. An et aende van de jaoren zeuventig was d'r een tentoonstelling van et wark van Willem van Althuis in de biebeltheek van Et Vene, waor as een stokmennig schilderi'jen van de visofslag van Laaksum bi'j weren. Aenliks is et niet et gebouwgien wat op de schilderi'jen staot, mar bin et de kontouren d'r van. Die staon in een mist van hiel dunne eulievarve waor aj' de struktuur van et linnen nog deur henne zien. Ie kommen van zoe'n schilderi'je in een melancholische stemming en dat past bi'j Harmen. 'Ik wodde ni'jsgierig naor et echte gebouw en sund die tied he'k hiel vaeke et vervalen gebouwgien zien waor as vroeger hering inzoolten en rookt wodde. Veurig jaor was et honderd jaor leden dat ze een happien uut et laand beten hebben. D'r kwam een veergeul van aanderhalve meter diepe en een kade mit anlegpaolen. Et haventien was bedoeld as vlochtplak veur de viskers, die bi'j storm niet an laand kommen konnen in Staveren. Goed tien jaor leden is de haven opknapt en now ligt alles d'r weer mooi bi'j. Ok de grote zwatte paolen en de teertonnen waor de viskersnetten in beweerd wodden.'

Harmen Houtman

Dit plak dot me wat

deur Jannes Westerhof

Harmen Houtman schrift ondertussen al weer meer as veertig jaor in et Stellingwarfs.

Veur de anleg van de Ofsluutdiek in 1932 leefden de Laaksumers van de viskeri'je. Daornao zakte et visken in en now is (een) Jan de Vries de ienigste nog die op bot viskt. De Laaksumer bot is now alderdeegst een officieel streekperdukt, een keurmark van de Stichting Streekeigen Producten Nederland. An et aende van een bezuuk an de haven kopen Harmen en Jacob d'r nog wel es een vissien. 'We gaon d'r alliend henne as et mooi weer is. We nemen dan een tasse vol proviaand mit en zuken een lekker plakkien op op et gröslaand tussen wat bomen naost de haven. Meerstal bin de twie baanken al bezet. Liggend op een plaid mit boven oons een parresol holen wi'j et daor uren uut. Aachter et kleine basaltdiekien heur ie de golven zachies tokkelen. As et waeter goed van temperetuur is maek ik een zwemtochien. We eten een broggien en drinken wat soepe. In de haven liggen aenlik nooit vule schippen, mar de reddingsboot is d'r haost altied. Now en dan kuieren d'r meensken langes, die een route lopen. Veerder is d'r rust. Et leven is daor zo as et wezen moet, vien ik.'

Dat 'zachies tokkelen van de golven' dot daenken an et gedicht *Gedaachtespiegel* dat ofdrokt is bi'j Harmens artikel *De etsen van Rembrandt* in 'Dichterbi'j' in De Ovend van oktober 2011. Et is een wonderlik gedicht wat de vormgeving angaot. Boven en onder een deurlopende lijn van kappies staon drie regels. 'De kappies bin de golven en d'r onder en boven staon percies et zelde tal riegellengte's. Deur et zien van et spiegelen van dingen in stilstaond water kwam ik op et idee van een 'spiegel' van zinnen. Ik hool van vormgedichten. Niet veur niks is de titel van de bundel uut 1994 *Veur de vorm*. Speulen mit riegels, woorden en letters vien ik spannend. Et verspringen van riegels en strofes is goed om de andacht van de lezer vaaste te holen of om de heufd- en bi'jzaeken dudelik zien te laoten. En soms is et om te prikkelen. Mit et maeken van gedichten bi'j' vri'j. Bi'j et maeken van lieties moet et strakker, dat moet neffens een schema. Ik bin een tekstfreak en gek op luusterlieties. Veur de meziek gao ik naor de meziekmaekers Jan de Vries van de Muiters en Geert Muurling.

Ik let wel op dat de meziek past bi'j de inhoold van de tekst. Ok et maeken van een musical vien ik mooi wark, ik mag daor graeg wat kritische dingen inbrengen of wat prikkelends. Veur et eerst he'k lieties schreven veur et Harbargespul van de Schrieversronte. Dat het drie of vier jaor duurd. Doe Jannes Nijholt in 1984 wegraekte vreug hi'j as ik zien wark veur The Flying Stars niet overnemen wol. Jannes vertaelde lieties letterlik en doe bin ik begonnen mit zels de teksten te schrieven. Dat doe ik now al 29 jaor. Veur et stemmingsorkest De Muiters doe ik dat al 14 jaor en veur et bekende duo Jeannette & Froukje he'k et een jaor of tiene daon. Veur de Ni'jjaorsrevue van de Fryske Krite Joure maek ik al 25 jaor Friese teksten.'

'In 1972 bin ik begonnen in et Stellingwarfs te schrieven. Buurjonge Johan Veenstra begon in die tied ok mit verhaelen en gedichten. Johan is mien beste vrund en hiel belangriek in mien leven. Deur Johan bin ik bi'jglieks mit klassieke meziek in anraeking kommen. We gongen saemen naor balletveurstellings in De Harmonie in Liwwadden en dan raek ie vanzels vertrouwd mit de meziek. Vivaldi is mien favoriete kompenist, zien meziek past bi'j mien kerakter.' Harmen komt inderdaod vrolik en springerig over. Mar waor hi'j echt gek op is bin luusterlieties. Haost elke aovend luustert hi'j d'r een tied naor. Leonard Cohen, Boudewijn de Groot, Frank Boeijen en Stef Bos heuren bi'j zien favoriete zangers.

D'r gaot haost gien dag veurbi'j of Harmen zit aovens van zeuven tot tot half negen aachter de komputer. De inspiraosie veur de lieten, gedichten en verhaelen vint hi'j veural in de keunst en tiedens de reizen. Et verhael *De taek van de rapper en de rocker* ontston bi'jglieks deur een bezuuk an et deurgangskaamp Theresiënstadt in Tjechië. In 2010 kreeg hi'j veur dit verhael de eerste pries van de ofdieling van Amnesty International in West-Stellingwarf. Een tietien het hi'j trouwens nauweliks verhaelen schreven, mar et laeste jaor is hi'j weer volop an de gang. Niet alle schrievers holen van opdrachten, mar Harmen vint dat mooi. Zo kikt hi'j mit nocht weeromme op et gedicht *Oold mar ni'j*, prachtig ofdrokt op een kaorte, bi'j de resteraosie van de meule Wiendlust in Wolvege.

Naost al zien schrieveri'je en et luusteren naor meziek het hi'j ok nog tied om te lezen. 'Ik lees graeg boeken waor ik et eigen gevuulsleven in tegenkom. Om mar een peer schrievers te numen: Johan Veenstra, Couperus, Maarten 't Hart, Ida Gerhardt, Gerbrand Bakker en Gerard Nijenhuis. Ik kan et allemaole doen omdat ik niks stressvols doe. Ik warke now 28 ure in de weke en mit vule nocht. Et is gien zwaor wark, ik hoeve mar drie kilo te tillen, want de kiender die ik verplege wegen niet zovule. En now Jacob mit pensioen is en de huusholing dot is et hielendal een stok rustiger.' Toch is 'hieltied weer' een vlocht neudig naor *De wonderstille haven/bi'j de hoge diek, die liekt te bescharmen/wat de wereld vot doen wil*, zoas Harmen et in et gedicht zegt.

Et liekt d'r een betien op dat Harmen buten de Stellingwarven niet zo bekend is, mar hi'j komt wel veur in een boek van ien van de bekendste Nederlaanse schrievers. Hans Warren het gedichten van Kaváfis vertaeld in et Nederlaans en Harmen het goenend op zien beurt in et Stellingwarfs vertaeld. In *Geheim dagboek* 1993-1995 van Hans Warren is dat vermeld en een exemplaor van De Ovend mit die gedichten is now te vienen in et Kaváfis-museum in Alexandrië. Zoe'n reize van ien van zien pennevruchten heurt, vien ik, bi'j et leven van Harmen.

Hi'j perbeert de dingen te beweren en niet verleuren gaon te laoten deur ze te beschrieven. Heimwee en melancholie speulen daorbi'j een belangrieke rolle. De publikaosies, de dagboeken en de verslaegen van de reizen beweert hi'j. Die kommen laeter niet in Alexandrië in et museum, mar misschien wel in et 'Stellingwarfs Letterkundige Museum' in Berkoop. As et zoveer is liggen Harmen en Jacob *Soezend op een oolde plaid, golven luusterend aachter et basalt...*

W. de Jong

Eko-biggen

Berend en Annegien hadden et niet al te roem. Heur peer koegies leverden niet genoeg op om d'r van rond te kommen. Ze hadden al wat ommekeken om d'r wat bi'j te doen. Now kon Berend van Albert en Hillegien een motte kopen. Een hiele goei- en iene, had Albert zegd. Et was nog een jong beest en daoromme was hi'j wat goedkoper. Berend en Annegien hadden d'r lange over praot, ze hadden nog nooit wat mit varkens had. Allienig een bigge veur de slaacht, aanders niks.
Et moest toch mar wezen, hadde Berend zegd. Dommiet as hi'j de biggen verkopen kon, kon hi'j een mooie cent maeken. Veural as hi'j d'r eko-biggen van maekte. Ze weren wel niet zo an de locht van een varken wend, mar et hokke ston een aentien aachter et huus, dat et zol wel wat mitvalen. Ze woonden op 'e ruumte tegen de bos an en de vekaansiegangers mochten ok best wel es weten hoe heur stokkien varkensvleis levend reuk.
Hi'j timmerde een flinke uutloop an et hokke, zodat de motte d'r in- en uutlopen kon. Berend was niet bi'j de motte weg te slaon. As dat zo deurgong dan wodde et eerder een schaedepost dan dat et wat opleverde. Hillegien hadde d'r ok al es wat van zegd. Dat was doe niet best valen. Berend vuulde him best op zien ti'jen trapt, veural omdat d'r zoveul waorhied in zat. As hi'j now langs et hokke leup keek hi'j d'r allienig mar mit een schief oge naor.
Berend was ok al een peer keer mit de motte naor de beer west, mar de beer hadde hielemaole gien belangstelling toond veur de motte. Berend maekte him daor wel wat zorgen over.
De motte gruuide goed en kreeg al aorig gier. Op een morgen miste Berend de motte in de uutloop en hi'j kon et niet laoten en kiek even in et hokke. Hi'j hadde wel even schichtig ommekeken as Hillegien et ok zag.
In et hokke lag de motte mit een hiele koppel biggen. Mar, en Berend hul de aosem in, et weren griesstreepte. Daor moch de veearst wel an te passe kommen.
Dat vun Hillegien ok. De veearts had et al gauw deur en zee: 'Daor is een wilde beer an te passe kommen.'
Daor schrok Berend slim van, want dat was krek wat Hillegien zegd hadde doe hi'j zoveul belangstelling toond hadde veur de motte. 'Ie lieken wel een wilde beer,' hadde ze zegd. Berend zee dat ok tegen de beestedokter. 'Now,' zee die, 'daor hoef ie niet over in te zitten, heur Berend, want ie hebben rood haor en de biggen bin gries... Mar as ie disse beesten vetmesten dan kun ie dommiet daor een goeie pries veur maeken. Dit bin echte eko-biggen.'

Vri'jwilligersaovend Schrieversronte: oergezellig!

Op vri'jdagaovend 22 feberwaori was d'r in et dörpshuus van Langedieke een feestaovend veur alle vri'jwilligers van de Stellingwarver Schrieversronte. Nao een prachtig jubileumjaor, waor hiel veul vri'jwilligers heur ok op de ien of aandere meniere veur inzetten, vun et Schrieversronte-bestuur dat et meer as tied wodde om veur al die enthousiaste vri'jwilligers weer es wat weeromme te doen. Een speciaole kemmissie uut et bestuur van de stichting (Attie Nijboer, Geke Zanen en Peter Riksma) zorgde veur een fantastische aovend, die al om vuuf ure middags uut aende gong.

Attie Nijboer.

Percies om 17.30 ure kon Attie Nijboer een kleine 120 meensken welkom hieten in een smoek inrichte zael van et Langediekemer dörpshuus. De twiede veurzitter begon heur toespraoke mit een mooi gedicht over de vri'jwilliger dat ze speciaol veur disse bi'jienkomst schreef.

Nao et welkomstwoord, een bakkien koffie of paantien thee, en veural al veul gezellige praoteri'je wodde om zes ure begonnen mit een overheerlik stamppotbuffet. Alle sutelders, veurlezers, schrievers en leden van tal van warkgroepen leuten heur de stamppot wottels en siepels, zoerkool en boeremoes goed smaeken! Veur et buffet had de kemmissie de hulpe inreupen van et cateringsbedrief De Cock van Langedieke.

Nao et eten wodde om goed half achte begonnen mit een prachtig pergramme mit veurdrachten en meziek. As eerste vertelde schriever Johan Veenstra iene van zien ni'jste humoristische verhaelen, dat over een posien in een ni'je verhaelebundel opneumen wodden zal. Op et mement is Johan liekewel ok doende mit een ni'je roman, die zien wodden kan as een vervolg op 'Een brogge van glas'.

Veur meziek zorgde Carolien Hunneman van Oosterwoolde. Carolien brocht heur lieties in twie optredens en ok veur heur was ommeraek veul wardering. Carolien brengt veural veul eigen lieties in et Stellingwarfs naor veuren, vaeks mit teksten van heur heit Wim Hunneman en eigen melodienen. Op 22 feberwaori vertolkte ze ok op professionele wieze et lied 'Prachtig mooie dag' van Daniël Lohues.

1. Jimmy Visser.
2. Freddie de Vries.
3. Lenus v.d. Broek maekte foto's van de aovend, op iene nao...
4. Johan Veenstra.
5. Carolien Hunneman.
6. Ponghoolder Henk Koelma bliekt ok goed tappen te kunnen.

Attie Nijboer

'Helpers high'
Dope veur een vri'jwilliger

Ik bin die vri'jwilliger
op zuuk naor de kick

De behaeger,
de broggebouwer,
dat bin ik

Ik geef mit mien hatte
mien vri'je tied

Een toelaoge vaalt niet
op 'e matte
wat opsmieten dot et niet

Ik bin vri'jwilliger
op zuuk naor de kick

Naor de smaek van voldoening
et kedo mit een goolde strik

Veur veul hilariteit zorgde Freddie de Vries, ondertussen veural bekend as auteur van 'Et Stellingwarver voegelboek'. Mar de Hooltpaeïnger schrift ok kolderieke verhaelen en wet die op kabbereteske wieze naor veuren te brengen. Van Freddie de Vries zullen op de Stellingwarver Spreukekelinder van 2014 een flink tal verhaelen te lezen wezen.

Kees Koopstra (rechts op 'e foto) van Else zorgde ok veur een biezundere bi'jdrege. Zien stokkies gongen veural over zien wark as vri'jwilliger tiedens de sutelaktie. Over et klaormaeken van de boekebakken, en over de verhaelen die tiedens et koffiedrinken tussendeur over de taofel kommen. Mar Kees vertelde ok een peer mooie anekdotes die hi'j van de sutelders zels optekende.

Schriefster en Ovendredakteur Jimmy Visser vertelde iene van heur prachtige verhaelen; dit keer vul heur verhael misschien wel in de kattegorie 'humoristische thriller'. Wat kan een meens en heur hontien overkommen bi'j et vienen van een peer, in plestiek poeden verpakte, voeten bi'j De Lende aachter Van der Valk in Wolvege...

Nao et twiede optreden van Carolien Hunneman sleut Attie Nijboer de aovend of en bedaankte nog es alle vri'jwilligers veur heur vaeks jaorenlange trouwe inzet veur de Stellingwarver Schrieversronte. Veul bezukers van de aovend leuten op de aovend zels, mar ok laeter weten dat ze et initiatief en de aovend ommeraek wardeerden en gongen nao een oergezellige aovend voldaon op huus an.

In Memoriam
Joukje Postma-van Roeden

Oflopen 7 feberwaori raekte schriefster Joukje Postma-van Roeden op twienennegentigjaorige leeftied uut de tied. Wi'j kwammen mit Joukje in de kunde, doe ze as tachtigjaorige mit een protte nocht mitdee an een kursus Kreatief schrieven, die in Berkoop geven wodde deur Tine Bethlehem en Akky van der Veer.
Joukje was een kerdaote vrouw, die gien blad veur de mond nam, een briede belangstelling veur de wereld en zien perblemen hadde en mooi uut de hoeke kommen kon. 'Ik praote graeg mit meensken, niet over meensken,' was heur gezegde. Joukje was in heur leven een doener, gaf heur mit volle inzet en wus heur te prissenteren. Naost de schrieveri'je uterde ze heur ok in de schilderskeunst.
Doe we nao de kursus een schriefgroepien oprichtten, was Joukje mitien van de perti'j en hebben we veul genoeglike aovens mit heur deurbrocht. Deur de schrieveri'je, wat toch ok een vorm van je blootgeven is, leerden we mekeer deur en deur kennen.
Joukje was een zelsstaandige vrouw, die as heur eigen weg gong. Van heur verschenen twie boekies: *Boedelverkoop* (2000) en *Herfst – Haast* (2004). Dochter Minke zorgde oflopen haast nog veur et uutgeven van *Mem's blauwe boekje*.
Doe et Joukje een jaor leden te vule wodde om nog mit oons schiefgroepien mit te doen, leut ze al een leeg plak aachter. Joukje blift veur oons een veurbeeld van toegaankelikhied mit et streven veur et beste te gaon.

Op www.stellingplus.nl

Dwarrels

Sund 1 jannewaori bin op de webstee **www.stellingplus.nl** 'dwarrels' te lezen. Bi'j dwarrels gaot et om speulse woordgrappen die liekewel ok een bepaolde gedaachte weergeven. Een dwarrel zoj' misschien wel een betien vergelieken kunnen mit de Nederlaanstaelige Loesje-teksten. Op StellingPlus zal elke maond een ni'je dwarrel te lezen wezen, veur de teksten d'r van zorgen Attie Nijboer van Oosterwoolde en Henk Kroese van Langedieke. T/m meert wodden de volgende dwarrels plaetst:

- ***Krisis: Deur die vlinderbom he'k now gelokkig gien last meer van et gat in mien haand***

- ***Krisis: Now de kruutdaampen van et vuurwark weer wat optrokken binnen hebben we d'r weer zicht op.***

- ***Jawisse. De abdikaosie van de keuninginne. Zeg toch gewoon dat zi'j mit vostverlet gaot.***

Henk Bloemhoff

Veul ommedaenken veur archeoloog Voerman

George Hendrik Voerman was een bekende noordelike archeoloog, die in 1944 van Haovelte naor Buil verhuusde, omdat de Duutsers in Haovelte een vliegveld anlegd hadden en d'r zodoende bombardementen deur de Engelsen uutvoerd wodden. Voerman was geboren in Ni'jschaans in 1873, en leefde tot zien tiende jaor bi'j zien pake en beppe in Haovelte. Nao zien administratieve loopbaene bi'j de Nederlaanse en Zuud-Afrikaanse spoorwegen kwam hi'j in 1932 weeromme in Haovelte. Sund die tied wodde hi'j gaondeweg bekend as archeoloog, o.e. deur et artikel 'Havelte, het Drentsch Pompeï'. De *Encyclopedie van Drenthe* vertelt veerder o.e. dat zien verzaemeling an et Drents Museum schonken is. Ok an de Stellingwarven gaf Voerman archeologisch ommedaenken, doe hi'j daor ienkeer woonde. Hans Salverda van Zorgvlied wet veul van Voerman, ok van Voerman in zien Stellingwarver tied. Hi'j het een artikeltien in veurbereiding dat daor mit naeme over gaot, mit interviews van meensken hier bi'j omme die Voerman nog goed kend hebben. Interessaant is dat Voerman onderzuuk dee o.e. oostelik van Buil, in Riesberkaampen en in Boekelte.

Neffens Salverda woonde Voerman van oktober 1944 tot 1963 as kostganger bi'j Meintje van der Walle-Landkroon an de Builerweg 98 in Buil, op de hoeke bi'j de ofslag (oolde) Doldersumsestraote. Doe Vrouw Van der Walle wegraekte woonde Voerman nog drie jaor in Haulerwiek, op 'e Laweijstraote 6, bi'j de femilie Gerritsen. Doe raekte hi'j uut de tied. Hi'j wodde in Haulerwiek begreuven.

Van 1 april of tot 1 november lopt d'r een tentoonstelling mit et archeologische materiaol van Voerman en over et hoe en wat van zien stientieszukeri'je. Die uutstalling is in et Archeologisch Centrum West-Drenthe. Dat zit in Diever, in et Schultehuus, en ie kun alles bekieken neffens de eupeningstieden van et museum (**www.archeologie-westdrenthe.nl**). In de loop van april zal ok et boek 'Archeologie en Landschap van et Holtingerveld' verschienen, onder redaktie van Marcel J.L.Th. Niekus, Frans de Vries en Wim van der Wijk. Dat boek is brieder van opzet as de tentoonstelling, en hiet dan ok 'In het spoor van George Hendrik Voerman. Archeologie en Landschap van het Holtingerveld'. In dat Holtingerveld het Voerman belangriek onderzuuk daon. Angaonde zien wark en persoon zullen mit naeme de artikels van Sake W. Jager: 'Voerman en zijn tijdgenoten' en Ans Burie heur 'George Hendrik Voerman, de steentjeszoeker van Havelte en Boijl' d'r an bi'jdregen dat ok Stellingwarvers et boek dommiet mit plezier lezen zullen. Et zal omtrent € 20,00 kosten gaon.

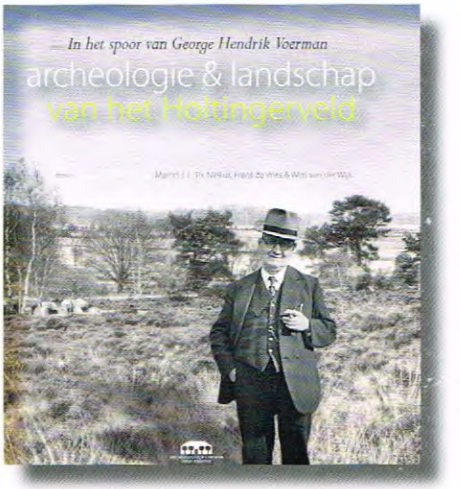

Harmen Houtman

De foto van gister

Hoe had hi'j et doen kund!? Alles was al jaoren leden gebeurd. Soms docht hi'j d'r nog wel es evenpies an, mar hi'j had zoe'n prachtig leven. Zol hi'j eerlik wezen of mos hi'j d'r mar wat van maeken? De deure van de winkel gong eupen en ok drekt weer dichte. De winkelbelle kon et haost niet bi'jholen. Daor ston een maegien van drieje mit lochtigblonde krullegies. Ze glimkte him toe.
't Leek een ingeltien dat krek daelekommen was en de vleugels aachter heur rogge plat tegen mekeer streken had. Hoe graeg had hi'j zoe'n ingel eerder tegenkommen wild! Tien tellen laeter stapten een man, een vrouw en twie jongen de drumpel over. Ze heurden bi'j et kleintien en vormden mit 'n allen et gezin dat een ofspraoke had in zien studio.

Pablo Tëvez- Fotostudio veur al jow opdrachten, ston d'r op zien webstee. As anrikkemedaosie had hi'j d'r een tiental kiekies bi'j zet. Dat had him een protte wark opleverd. Gebrek an opdrachten was d'r niet.
Dat was wel eers west, doe hi'j nog in et veurige paand zeten had. Dat was naodat hi'j vlocht was uut zien vere vaderlaand. Vanzels niet mitien, want hi'j hadde eerst oons laand mit zien duzenden riegelties en gewoonten verkennen moeten. Meensken tegenkommen, die him tot hulpe wezen konnen. En dat laeste was lokt. Deur geld te lienen van een buurman, die kammeraod wodden was. Mit gemak had hi'j de helte al weer weerommebetaeld.
In zien geboortelaand was hi'j al wat begonnen mit een toestellegien, mar Videla en zien boeven hadden him dat onmeugelik maekt. Hi'j was nog mar een jongknaop van goed zestien west, doe de eerste tekens van onheil zien leven insleupen.

Hi'j stak de heit en de mem een haand toe. De twie breurs van et maegien, die zeuven en tiene weren, gaf hi'j een klappien tegen de schoolder. Et zollen foto's wodden zoas hi'j ze al zo vaeke maekt hadde. Toch mos et d'r elke keer krek wat aanders uutzien. Van teveuren had hi'j alle laampen klaorzet. Een peer kleurige, effen aachterdoeken zatten nog op een grote rolle. Hi'j kon ze douk zo naor beneden trekken. As eerste nuugde hi'j zien gaasten om an een taofel zitten te kommen. De oolden kregen een paantien koffie en de kiender een glas cola. Kleine Elske kwam nao de eerste slok al in de bienen en leup naor de staander van iene van de laampen. Ze wodde drekt weerommereupen deur heur heit.

Die laete aovend in 1977 was Pablo weerommereupen deur zien heit. Hi'j was mit zien breurs Daniël en Alfredo an 't gekjaegen op straote. Ze deden wie een takkien van een boom et veerste votsmieten kon en hi'j was an de winnende haand. Aenlik wollen ze gien van drienend naor binnen, mar Heit had Daniël stevig an de aarm mittrokken. De ere twie weren volgzem. Ze zaggen wel an Heit dat hi'j wat eernstigs vertellen wol. Wiels Mem thee inschonk, zee hi'j dat hi'j bi'j de vakbond zat. Dat wussen ze al, want Heit mos elke weke een aovend vot en zat vaeke in pepieren te lezen. Hi'j vertelde heur over Isabel Peron, die an de verliezende haand was. Om heur henne ontston d'r rumoer en onrust. Heit was d'r niet zeker van dat hi'j in alle eupenhied deurgaon kon mit et wark veur de bond. Die zag as gien aander dat et

misgong en waorschouwde et volk om op heur hoede te wezen.

Elske wol niet luusteren en perbeerde de onderkaante van et scharm om de laampe an te trekken. Ze gong op heur ti'jen staon en stak heur vingers de locht in. Et leek dat ze zo opstiegen kon om van bovenof alles in de gaten te holen. Mem trok heur flink an de elleboge en zette heur weer op et stoeltien. Pablo stelde veur om twie serie's foto's te maeken. Iene waorbi'j et kleine maegien et middelpunt wezen zol van de groep. De aandere wol hi'j maeken mit grote en klein kruken van alderhaande fermaot. Heit Willem stelde veur om ze ok in die volgodder te maeken. Et kleine ding was now al niet te holen, laot staon as die mit die kruken speulen mocht.

Van die aovend of speulden ze niet meer buten, mar op et plakkien aachter et rooie huus. Heit had et goed zien. Isabel Peron, die ok niet braandschone was, wodde op wriede wieze an de kaante zet deur de junta. Pablo pakte now en dan de kraante as vader die slingeren leut. Aenlik hadde die liever niet dat ze over de aekelige zaeken lazzen, die heur mooie laand verstikte. Dan las hi'j dat d'r now en dan studenten zomar van de iene op de aandere dag verdwenen. Op heur fiets onderwegens naor de universiteit en ze kwammen niet an. Pattie memmen vertelden dat heur zeunen al vier weken spoorloos verdwenen weren. Op de zwatwit-kiekies hullen ze een sjaal omhogens of een petret van een jonge mit een lachend gezichte. Ze hadden de heufddoek zoveer naor veuren trokken, daj' deur et schaad heur traonen niet zien konnen. Soms kon hi'j niet begriepen wat as d'r te lezen ston. Rechters wodden vervongen deur ere rechters? Waor was dat veur neudig? Advekaoten mochten verdochten niet meer bi'jstaon. Wie mos et dan doen?

Pablo stelde veur hoe ze zitten mossen. De oolden op et baankien mit de grune leuning. De twie breurs wol hi'j huken laoten veur et baankien mit et zussien tussen heur in. Et maegien mit et rose-witte jurkien mos lichtkaans goed, mar onzichtber, beetpakt wodden. Zoe'n klein ingeltien kon eers wel es et lochtroem kiezen, docht de fotograaf in zien fantesie. Disse meniere gaf liekwicht in de kompesisie. Ze zochten heur plak en legden de hanen drekt al hiel netuurlik daele. Nathan mos zien rechterhaand op de aarm van zien heit leggen en de linker op 'e schoegies van Elske. De kleinere breur pakte et haantien van Elske vaaste. Dat vun ze mar niks en wol weer overaendekommen. 'Douk kriej' een mooie knuffel,' beloofde Pablo en zoks hulp. 'Wil Hans zien zussien even stevig bi'j de strik om de middel vaastepakken,' vreug de fotograaf, 'graeg op 'e rogge!' Doe wodde d'r opiens op 'e deure klopt.

't Was nog mar vuuf ure morgens doe d'r hadde op 'e deure sleugen wodde. Hi'j en zien breurs, die allemaole boven sleupen, weren in ien keer wakker. 'Niet eupendoen,' heurden ze Heit zeggen. Ze hullen heur doodstille, zodat et lieken mos, dat ze niet thuus weren. Opni'j wodde d'r op de hoolten deure klopt, d'r wodde even waacht en doe sleugen ze d'r vervolgens vule hadder tegen an. 'Dat bin geweren, we moe'n wat doen,' reup mem aangstig, 'kroep in de kelder onder et schuurtien in de tuun.' Mar et was al te laete! Mit geweld ramden ze een gat in et hoolt en stapten mit heur botte leerzens an et huus in. Een peer tellen laeter stonnen ze in de slaopkamer. Stiekem was hi'j naor et trappegat lopen dat uutzicht gaf op de gang beneden. 'Mitkommen, in naeme van de Staot,' heurde hi'j een man mit schorre stemme blaffen. Een ere kochelde even. Op de vraoge van Heit over et waoromme was et bescheid: 'In verbaand mit verbeuden aktiviteiten bi'j de vakbond. Ok ie ontsnappen oons niet, mannegien,' gniesde de kochelder.

Hi'j heurde dat Heit et glas in et raem kepot sleug om zo te vlochten. Op dat mement zag hi'j nog drie soldaoten de slaopkaemer inschieten. Mit een klik legden ze de man, waor hi'j altied zo tegenop keken had, de boeien om de polsen. Mem haokte heur aarm stevig om zien middel, om him tegen te holen. Opiens heurde hi'j dat iene heur een klap in 't gezicht gaf. Twie menuten laeter was zien heit vot.

De assistent kwam de deure deur en vreug as hi'j een ofspraoke bi'j een bedrief veur kommende weke maeken mocht? 'Even niet,' was et bescheid van Pablo. 'Ik belle over een ure wel weeromme.' Waoromme gongen bi'j disse femilie zien gedaachten naor die aekelige tied? 't Was al meer as dattig jaor leden! Ze zatten op heur plak, hi'j keek deur et toestel en paste et locht nog wat an. Hi'j dri'jde de grote scharms op 'e poten een betien bi'j. Vuulde onwillekeurig de knuffel veur et mooie maegien nog in zien buse zat. Ze wodde alweer onrustig. 't Was een hiele toer om kiender d'r netties op te kriegen. Hi'j legde uut, dat et de bedoeling was om allemaole naor Elske te kieken. Zi'j zol in 'de roze' van de opnaeme zitten. De breurs mossen de dunne stof van heur jurkien nog even platstrieken. De heit haelde zien vingers even deur de blonde krullen. Et haor veerde krachtig weeromme.

Zien heit was niet weerommekommen. Mem hadde wel twie daegen aachter mekeer goeld en zi'j konnen heur niet troosten. Ze veegde de hieltied mit Heit zien naachtjak mit blauwe en witte strepen bi'j heur wange langes. Now en dan stopte ze heur neuze d'r in om zien laeste zwiet te roeken. Uut lelkens wol ze et even laeter in repen scheuren, mar hi'j had et heur uut hanen trokken. Niet Heit zien kleren mossen verscheurd wodden, mar de vlagge van et laand, dat heur laand niet meer was. Wie koj' nog vertrouwen? Je buren? Je baos? De karke lag ok al onder zwaore drok, had hi'j op et plein heurd. Nao et votslepen van Heit was hi'j deurgaon mit et rondbrengen van kladden en kleine kraanties. Laete op 'e aovend en soms midden in de naacht. Hi'j zol et wark van zien heit op disse meniere tot 'n aende brengen. De adressen in de buurt waor hi'j et spul deur de bussen drokte weren van de echte kammeraoden. Hi'j kende ze al lange en wus waor ze warkten. Toch bleken deur de onderdrokkende omstanigheden pattie overlopen te wezen. De naachten weren duuster, mit muuite koj' et pad vienen. Mar hi'j zag soms in et schaad van huzen goenend in et donker lopen.

Hi'j knipte an ien stok deur. Elske zat now even rustig naor et laampien van de nooduutgang te steren. Laeter veraanderde hi'j de kompesisie. Doe mossen de breurs en zi'j naor de oolden kieken. Hi'j zag een gelokkig gezin deur zien leens. De kiender keken bliede en vertrouwd. Doe de iene jonge kramp in zien onderbien kreeg nam de heit him liefdevol op 'e schoot en streek over zien kute. Onwillekeurig wodde hi'j ofleided deur et gelok dat hi'j veur him zag. Zien wiesvinger bleef op 'e knoppe drokken zonder dat hi'j vernam wat hi'j dee. 'Dat bin d'r al een hieleboel,' zee de mem opiens en hi'j schrok op uut zien ofwezighied. 'Ik zal de laampen even wat aanders zetten,' zee hi'j en dri'jde iene van de spots een peer graoden naor rechts. Et maegien kon et niet volholen. Ze draefde al weer tussen de eren deur. Heur lochtige jurkien stak of tegen de wat donkere kleren van de eren. Veur him zag hi'j de Naachtwacht: et maegien in de gele jurk mit de rossige krullen, die een witte dooie kiepe an heur middel dreug. Ze leek bi'j ongelok tussen de veurnaeme manluden te lane raekt te wezen. Krek as dit ingeltien in zien studio. Hi'j zag dat et op disse meniere niet veerder lokken zol. 'We gaon de foto's mit de kruken maeken,' stelde Pablo veur, 'jim meugen elk iene pakken en argens staon gaon.' Et maegien pakte iene van de grootsten, die ze

niet tillen kon. Even flitste hi'j en had heur allienig vongen op zien plaete.

Et ienige wat hi'j zien kon vanonder zien bliendoek was et flitsen as ze op et knoppien drokten. Dan vuulde hi'j scheuten van piene deur zien hiele lichem. Overal hadden ze draoden omhenne wikkeld; om zien polsen, bost en enkels. Daorveur gooiden ze emmers waeter over him henne. Ze hadden him dus ook te pakken kregen! Op een dag in september rond middernaacht. Hi'j had krek et laeste blad mit een oproep veur een staeking bi'j een febriek deur een busse gooid. Tieden had hi'j de schaden niet meer zien. Opiens vuulde hi'j een haand in zien nekke en een stomp tegen de slaopen. Op een koold bedde in een onbekende ruumte wodde hi'j weer wakker. D'r zat opdreugd bloed deur et zwatte haor an de ziedkaant van zien heufd. De tied daornao was langzem gaon. Ze wollen de naemen van him heuren van eren die veur de vakbond warkten. Aenlik wol hi'j d'r niet wéér an daenken, mar veur him zag hi'j de keren dat ze him mit touwen om de aarms staorig omhogens trokken. Dan mos hi'j een kertier op dattig centimeter boven de grond hangen. Vervolgens leuten ze him zoveer zakken dat hi'j krek de grond raeken kon mit de ti'jen en dan kwam d'r een stroomstoot. Hi'j had et aanderhalf jaor volholen en doe leuten ze him vri'j. Gien naeme had hi'j nuumd. De hieltied was et him lokt om tiedens die aekelige haandelingen an ere dingen te daenken. Vanzels hadde hi'j et wel es uutraosd, mar d'r was gien naeme over zien lippen kommen. Ze hádden zien heit; wie wet waor de man zat. Bi'j him zollen ze d'r nooit een woord uut kriegen. Doe hi'j buten de muren brocht wodde kwam hi'j in een kaemer, waor een bliendeerd raem in zat mit een gat d'r in. Ok dat hadden ze ofplakt, mar d'r weren klein gatties in prikt. In de ere kaemer heurde hi'j iene goelen en een peer woorden zeggen. Et was zien mem! Hi'j heurde dat ze zachies een gebed opzee. Wollen ze him zo nog breken?! 'Ik bin vri'j,' reup hi'j opiens luud en Mem goelde nog hadder. Op zien vraogen kon ze gien bescheid geven. Hi'j vernam dat ze him begreep. Een peer vrouwluden voerden heur vot. Drie weken laeter was hi'j et laand uutvlocht zonder dat hi'j naor heur toe duste te gaon.

'Ie moe'n die grote niet tillen,' zee de mem tegen et kleine maegien, 'geef mi'j die mar.' Ze stonnen speuls deur mekeer henne. Et locht vul as een doffe zunne op de kruken. De jongste zeune had iene op 'e schoot liggen, de ooldste zette him op zien schoolder. De heit en mem hadden holen en keren en gongen zorgelik aachter een kruke zitten. Elske speulde d'r mit en legde een diel van et rokkien van heur jurkien over een kleine henne. De roze stof lag d'r over as een deken om een poppien. Hi'j knipte onophooldelik op et knoppien van zien toestel. Wus aenlik niet goed wat hi'j dee en gaf ok gien anwiezings meer. Vertwiefeld vreugen de oolden heur of, as dit wel iene goeie foto opleveren kon. Eerst in heurzels en doe vreugen ze 't him. Pedro stelde heur gerust, zonder dat hi'j d'r over naodocht. Een kertier laeter vertrokken ze mit de ofspraoke dat et album over vuuf daegen klaor wezen zol. Roem veur de brulloft van Pake en Beppe, die et as kedo kriegen zollen.

Et bleef warrig in zien heufd. Disse mem kon heur zeunen de hieltied, heur hiele leven mitmaeken. Zien opgruuien. Ze had een stevige man bi'j heur, die ondersteunde en regelde. Zien mem had d'r allienig veurstaon én hi'j was niet bi'j heur bleven. Was vlocht naor een koold plat laand. Hi'j zag grenaten in de kruken, die hier en daor over de vloer tussen de spots laggen. Hi'j had drie kertier lange et gelok veur zien leens zien, gelok dat hi'j eertieds nooit mitmaekt had! Aenlik was hi'j in dat gelok votdroomd en hadde niet meer weten wat hi'j daon had. En dan dat kleine roze ingeltien dat zo speuls veur zien kamera langes lopen was. Dat naor him glimkt had en

him uutdaegd. Waor was dat west in de tied dat hi'j heur zovule meer neudig had hadde!? Alles vleug as een onrustige riegel plaeties veur him langes. De riegel lachte en schopte en spi'jde. Tussendeur zwaaiende zien heit mit de haand, en de stroom traonen van zien mem leek een revier. Opiens pakte hi'j de plaeten die hi'j scheuten had en trapte d'r op. Wel honderd keer omdat hi'j disse bliedschop niet an zien wol. Alles wat hi'j in de komputer vaastelegd had, wiste hi'j daolik. De kruken waor ze mit heur vingers an zeten had perbeerde hi'j an barrels te gooien…

Pas de volgende morgen drong et tot him deur wat hi'j daon had. Gelok koj' op disse meniere niet stokkend maeken. Ie kregen et of niet… D'r was niks meer over van de prachtige serie van gister. Van et plezier en et geduld van de veurige dag. Hi'j mos et weer in odder maeken, mar hoe? Wel een ure zat hi'j zaeken te bedaenken, woorden van exkuus. Zol hi'j eerlik wezen of et over technische perblemen hebben? Zollen ze weer kommen willen of naor een eer toe gaon? Schruten pakte hi'j de hoorn. Et kleine maegien nam op. 'Mit Pedro van gister,' zee hi'j. 'Bin Heit en Mem d'r ok?' 'Ik wil graeg weer bi'j je kommen,' zee ze, 'et was zo mooi gistermiddag'…

Uut de Tieze

Zo hiet de videoblog over en in et Stellingwarfs die sund 1 meert op internet te bekieken en te beluusteren is. Henk Bloemhoff brengt taelverschiensels, woorden en meer van oonze regio naor veuren en haelt ze 'Uut de Tieze'. Dit mooie mederne media-initiatief van Boom-passe is vri'j toegaankelik veur de abonnees van de Stellingwarf, *de* Ni'je Oost-Stellingwarver *en de* Stienwieker Kraante. *Die kun et zien en heuren op internet, via de websteden van die kraanten en ok via Facebook. Ze hebben een kode die bi'j et kraante-abonnement heurt en daor kun ze dus mit inloggen. Boom verni'jt de videoblog wekeliks, is et doel. (Red.)*

WILLEM JAN TEIJEMA

de orgelmeester
dot niet wat aj' daenken
mar daenkt ommeraek
an jow en jow en jow
waekt over zien eigen
klein 'cultureel erfgoed'
zien en jow bestaon
de orgelmeester
fietst hiele daegen
langs oolde huzen, boerespullegies,
schaansen (Bekhof en Breeberg)
de orgelmeester
hoolt vaaste an 't verleden van 'de Takomst'
en alles wat daor in
nog ooit gebeuren zal
de orgelmeester
is drok doende
mit voegels, bomen
wolkens en et weer
de orgelmeester
is mit zien glimmende
zwatte roeglaandfiets
slim bi'j de tied
de orgelmeester
schrift per keer
in een schrift mit kleine ruties
amperan vier riegels
de orgelmeester
het nog nooit
een orgel anraekt
mar iens
dan slat de orgelmeester
et laeste ure

Van de redaktie

Jaorverslag 2012

Dit jaor zal veur et eerst et jaorverslag van de Stellingwarver Schrieversronte niet meer automatisch an alle leden van de Algemiene Raod van de stichting toestuurd wodden. Et jaorverslag zal in te zien en daele te laeden wezen op de algemiene webstee van de Schrieversronte **www.stellingwarfs.nl**. Leden die et jaorverslag toch graeg toestuurd kriegen willen kun dat even weten laoten an oonze administraosie (tillefoon 0516-451108, **info@stellingwarfs.nl**).

Ni'js op StellingPlus

Sund kot bin op de webstee StellingPlus (**www.stellingplus.nl**) oolde streekgerechten te lezen. Kennen jow ok nog zokke gerechten, dan heuren we die graeg van jow! Jow kun die an oons kantoor toesturen (Willinge Prinsstraote 10, 8421 PE Oldeberkoop); mailen kan vanzels ok naor **info@stellingwarfs.nl.**

Vertel mi'j wat!

In feberwaori en meert wodde in et gebouw van de Schrieversronte de kursus 'Vertel mi'j wat' geven. Zeuven kursisten deden daor an mit, de kursus wodde geven deur verhaelevertelster Baukje Koolhaas uut Wienjewoolde. De kursus het van weerskaanten ommeraek goed voldaon, zodat keken wodt naor een vervolg d'r op nao de zommer. Et doel is dat ok ni'je kursisten dan mit een kursus uut aende gaon kunnen.

Exkursie Holtingerveld

Op zaoterdag 7 september kan mitdaon wodden an een exkursie in de gemiente Westerveld op et gebied van de archeologie. Morgens zal d'r een bezuuk wezen an de tentoonstelling 'Rendierjagers in het Holtingerveld' en nao de lunch is d'r een exkursie 'Op zoek naar de sporen van de rendierjagers' bi'j de Haovelterbarg. Meer gegevens over dit unieke uutstappien naor de buren vlak over de greens mit Drenthe volgen in et juninommer van De Ovend.

'Bergveld lest veur uut eigen wark'

As De Ovend bi'j jim bezorgd wodt is et boek *Bergveld vertelt uut eigen wark* krek verschenen. In et boek is zowat alle wark van de belangriekste schriever in et Stellingwarfs van veur 1970 opneumen. Et vertelt butendat over de persoon zels en over die zien inzet veur de Stellingwarver tael. De redaktie van et boek wodde verzorgd deur Henk Bloemhoff. *Bergveld vertelt uut eigen wark* telt 320 bladzieden en kost € 19,50.

OTTO, HEER VAN BUIL — GRAVIN MATHILDE 1

DEUR: FRANK SPIJKERS

"die liquiditeitsprognose is wel arg zunnig, een second opinion kan daenk ik gien kwaod"

...as jow MRW Accountants inschaekelen...

...staon jow d'r nooit alliend veur!

MRW Accountants

DE GEDIEK
T 0513 - 46 91 30
F 0513 - 46 21 24

SNEEK
T 0515 - 42 98 00
F 0515 - 41 78 11

WOLVEGE
T 0561 - 61 67 15
F 0561 - 61 39 76

www.mrw.nl - info@mrw.nl

Rabobaank de Stellingwerven streeft naor et leveren van duurzeme klaantweerde. Een veurweerde om dat berieken te kunnen is dat we deur oonze lekaole betrokkenhied goed 'e hoogte binnen van wat oonze klaanten neudig hebben en op pries stellen. Daor zetten we oons iedere dag volledig veur in.

Rabobaank. Een baank met idenen.

(0516) 43 83 43
www.rabobankdestellingwerven.nl

Rabobank